

KNUD RASMUSSEN

Af Kaj Birket-Smith

Mange har set Knud Rasmussen i Danmark, men egentlig skulle han ses i Grønland. Hans færden deroppe var et triumftog, og kun den, der har overværet det, kan fatte den forgudelse, han var genstand for. Hele befolkningen flokkedes om ham, drengene smilede stolte, når han havde bæret dem med et ord, de unge piger sendte ham sky og forelskede øjekast, og gamle mænd og koner kom stavrende ud af husgangene for at trykke den „kære lille Knuds“ hånd og holde den et øjeblik i sin. Selv råbte og lo han til alle og forsvandt undertiden, før de fik set sig om.

Ved sin fødsel og barndom var han inderligt knyttet til Grønland, og eskimoerne betragtede ham derfor som en af deres egne. Han var født i Jakobshavns gamle præstegård, 280 km nord for polarkredsen. Af sine grønlandske legeskammerater lærte han at tale grønlandsk som sit modersmål, og hundeslæden blev hans første legetøj. Slæden blev det middel, som siden gjorde det muligt for ham at tilbagelægge hele den enorme strækning langs Nord-Amerikas ishavskyst fra Grønland til Stillehavet, og gennem det grønlandske sprog fandt han vej lige ind i eskimoernes hjerter.

En gammel kone fortalte ham som dreng, at der langt nordpå ved verdens ende boede et folk, der gik klædt i bjørnehuder og levede af rå kød; deres land var altid stængt af is, og dagslyset nåede aldrig op over fjeldene. „Endnu før jeg vidste, hvad rejser var, besluttede jeg engang at nå disse mennesker, som min fantasi gjorde forskellige fra alle andre,“ har han selv sagt. Disse mennesker var polareskimoerne, jordens nordligste folk. Gennem århundreder havde de levet afsondret fra deres landsmænd, gemt bort bag Melville Bugtens ismarker, hvor aldrig nogen vestgrønlander vovede sig ud. Disse nye mennesker blev da målet for Knud Rasmussens første rejse, som han foretog 1903–04 sammen med Mylius Erichsen og Harald Moltke. Ulykken ville, at Moltke allerede under rejsen over Melville Bugten blev dødssyg, og da de nåede Kap York, var de nærmest hjælpeløse. Eskimoernes gode hjerter fornægtede sig dog ikke, og Knud Rasmussens indsats under den påfølgende overvintring kan ikke vurderes højt nok. Denne unge mand, der var som en af dem selv og dog anderledes, var netop den rette til at få dem til at udfolde deres bedste egenskaber, og han vandt dem alle som venner for hele livet.

Intet under, at han var opfyldt af taknemlighed mod disse mennesker, der havde hjulpet ham og hans kammerater, da det kneb hårdest. Gentagne henvendelser til regeringen om støtte viste sig at være forgæves; men alligevel lykkedes det ham med privat støtte 1909 at få oprettet en dansk missionsstation ved Kap York og året efter den navnkundige handelsstation, der fik navnet Thule. Derved var det første skridt taget til at bringe polareskimoerne og dermed hele Grønland ind under dansk styre, og grundvolden var lagt til støttepunkt for det forskningsarbejde, Knud Rasmussen aldrig tabte af syne. Der har ikke været mindre end 7 Thule-ekspeditioner, og en meget væsentlig del af omkostningerne ved dem er afholdt af Thule-stationen selv.

1912 – første Thule-ekspedition sammen med Peter Freuchen og to eskimoer for at undersøge forbindelsen mellem Grønland og Peary-Land, som man dengang troede var en ø, adskilt fra Grønland ved Peary Kanalen. Udrustningen var så simpel som vel tænkeligt, og det var meningen at klare sig så godt som udelukkende ved jagt – en plan så dristig, at den for alle andre end Knud Rasmussen ville have været dumdristig. Udfærden foregik over indlandsen, og da de nåede østkysten, gjorde de den overraskende opdagelse, at Peary Kanalen slet ikke eksisterede. Det var en streg i regningen, for Knud Rasmussen havde troet, at de ad denne vej kunne fortsætte til Grønlands nordkyst og videre hjemover. Nu måtte de igen tilbagelægge vejen over indlandsisen.

Men Knud Rasmussen slap ikke tanken om nordkystens udforskning, og det blev til den 2. Thule-ekspedition. I 1917, midt under den første verdenskrig, startede han fra Thule sammen med den svenske botaniker Thorild Wulff og Lauge Koch, der dengang var en ung, ukendt student, vestgrønlanderens Hendrik Olsen og 3 polareskimoer. Ligesom på den forrige rejse skulle de i hovedsagen leve af jagt, og efter de oplysninger, der forelå, måtte det også anses for fuldt forsvarligt; men desværre skulle det vise sig, at forudsætningerne ikke slog til. De store, isfri strækninger, der var tegnet på de gamle kort fandtes overhovedet ikke, og de mødte kun vældige isbræer hvor de havde ventet at se lune dalstrøg med græssende moskusokser. 2den Thule-ekspedition blev den eneste af Knud Rasmussens ekspeditioner, der kostede menneskeliv. Hendrik Olsen forsvandt, formodentlig dræbt af ulve, og dr. Wulff bukkede under for anstrengelserne.

3dje og 4de Thule-ekspedition var mindre rejser, som der ikke er grund til at komme ind på, tilmed da Knud Rasmussen ikke selv var med på den ene af dem. Den 5te Thule-ekspedition var derimod hans stordåd, opfyldelsen af barndommens drøm om at gæste alle grønlandernes stammefrænder lige over til Bering Strædet. Den varede ikke mindre end 3 år, og vi var ialt 5 danske og 7 grønlandere, der deltog. Vort hovedkvarter blev indrettet på en lille ø, som kaldtes Danske Øen, i det nordvestlige hjørne af Hudson Bugten, hvor vi til alle sider var omgivet af primitive, hedenske og endnu

næsten ukendte eskimostammer. Herfra besøgte vi de gådefulde indlands-eskimoer på de store ødemarker mod sydvest, folk, som i modsætning til andre eskimoer lever uden forbindelse med havet og udelukkende ernærer sig af jagt på vildren. Kvinder og børn havde aldrig set hvide mænd før, og da vi med vor slæde nærmede os den første boplads, troede de, at det var fjendtlige indianere, der kom for at overfalde dem, og gjorde alt rede til forsvar. Først da Knud Rasmussen, som løb i forvejen på ski, udslyngede den sædvanlige hilsen i disse egne: „Illorrainik tikítunga“, jeg kommer fra den rigtige side, opløste spændingen sig i almindelig festglæde.

Det følgende forår begyndte Knud Rasmussen sin store rejse mod vest. Kun 2 grønlandere ledsagede ham, og udrustningen bestod blot af en enkelt slæde med byttevarer og reserveproviant. En bidende marts morgen i 30° kulde tog vi afsked med hinanden ude på isen. Foran ham lå vældige strækninger, hvor han skulle klare sig med jagt alene, og hvor der levede eskimoer, der tildels var fjendtligt sindede mod hvide. Et håndtryk, og vi skiltes. Så kom 1924 et telegram fra Alaska om, at rejsen var gennemført, den længste slæderejse, som nogensinde er foretaget. Han havde levet mellem de mest afsides boende eskimoer, folk der endnu jagede med bue og pil, som tændte ild ved at bore træ i træ og byggede deres snehytter med knive af skarpsleben rentak. Og overalt havde han gjort en enestående høst af sagn og sange. 5te Thule-ekspedition var tilendebragt; men da han udnævntes til æresdoktor ved Københavns universitet formede hans tak sig som et citat af Rasmus Rasks berømte ord: Sit fædreland skylder man alt, hvad man kan udrette.

Endelig fulgte 6. og 7. Thule-ekspedition, en undersøgelse af Grønlands østkyst fra Kap Farvel til Scoresby Sund; men her er ikke tale om slæderejser. Alle moderne hjælpemidler fra skibe og motorbåde til fly var taget i brug, så det blev ekspeditioner af anden slags end tidligere. På den sidste rejse var det, at han blev dødsygg; han nåede hjem, men netop som vi troede, han var ved at komme sig, gik han bort i disse dage for netop 30 år siden, kun 54 år gammel. Da mindedes man Snorres ord: En konges hu skal stå til dåd og ikke til et langt liv.

Knud Rasmussen var uden sammenligning den største polarforsker, Danmark har haft, og i hele Norden er der kun én, som kan måle sig med ham, nemlig Fridtjof Nansen. Gennem Knud Rasmussens livsværk går en voksende forståelse af videnskaben. Hans forfatterskab var vidt spændende og mangfoldigt som hans egen rige sjæl. Det er vældigt ikke blot i sidetal, men fordi det omfatter skønlitterære skitser, rejseskitser, oversættelser af eskimoiske sagn og sange og strengt videnskabelige fremstillinger af eskimoisk åndsliv og religion. Under samme synsvinkel må man se hans kærlighed til Nationalmuseet. Man går næppe nogens ære for nær ved at hævde, at det for en meget væsentlig del skyldes hans ildhu, når nyordningen i 1920'erne blev ført ud over det døde punkt, hvor den så ofte før var strandet. Og til museet skaffede han et

uhyre nyt materiale, alene fra 5te Thule-ekspedition henved 15.000 genstande af etnografisk og arkæologisk art, foruden at han rundhåndet skænkede store samlinger fra forskellige sibiriske polarfolk. Ingen har kunnet løfte arven efter ham som indsamler af eskimoiske fortidsminder, og det systematiske arkæologiske arbejde, der siden fra dansk side er fortsat i Grønland, Canada og Alaska, er indledet af hans ekspeditioner.

Han lærte danskerne at holde af Grønland, men han lærte også grønlænderne at holde af Danmark, og deres velfærd lå ham altid på sinde. Han skyede intet arbejde for at forklare dem formålet med det danske styre og meningen med dets love. Han kunne være blevet en rig mand; men han foretrak at bruge de penge, han tjente på Thule-stationen til videnskabelige ekspeditioner og til oprettelsen af sygehus og mange andre nyttige ting oppe i Thule.

Han var stor som rejsende og eskimo-forsker; men allerstørst var han som menneske. Han blev aldrig træt af at fremhæve sine kammeraters indsats. Det var, som om der fra ham udstrålede en varme, der fik os alle til at yde det yderste; men han skånede heller aldrig sig selv, og han udstedte aldrig en befaling. Et stilfærdigt udtalt ønske fra hans mund virkede stærkere end nogen ordre. Må jeg have lov til at slutte med et enkelt lille eksempel på hans aldrig svigtende omhu – et ubetydeligt træk for andre, men stort for mig. Godthåb betød for os før afrejsen på 5. Thule-ekspedition den sidste forbindelse med civilisationen. Når vi forlod dette sted ville den sidste spinkle tråd blive skåret over, og først et helt år senere ville vi atter kunne spørge nyt fra hjemmet. Det var jo før radioens og flyvningens tidsalder. Med spænding ventede vi derfor alle den månedgamle post, som vi skulle leve på et år ud i en uvis fremtid. Det ene bundt breve efter det andet blev fordelt, og alle kammerater forsvandt efterhånden for at fordybe sig i læsningen. Aldrig glemmer jeg den fattige, frysende fornemmelse, da jeg tilsidst stod tilbage - uden post. Jeg fattede det ikke, og humøret stod afgjort under nul den aften. Næste dag havde vi alle fuldt op at gøre. Knud så jeg ikke meget til, før han hen under aften dukkede op med en hel stabel breve til mig. Uden at sige et ord havde han på et tidspunkt, da forberedelser måtte optage alle hans tanker, i timevis gennemstøvet kolonibestyrerens bolig og til sidst fundet brevene, der havde forstukket sig i en eller anden krog.

Når alle vi, der har haft den lykke at kende og arbejde sammen med Knud Rasmussen, forlængst er døde og glemte, da vil hans minde bevares som en af dem, der gjorde Danmark større.